

Слово на ректора проф. Анастас Герджиков по повод патронния празник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Уважаеми колеги, преподаватели и служители,

Скъпи студенти,

Приятели на Софийския университет,

Тази година празнуваме патронния си празник по необичаен начин. Основният ни приоритет е опазването на здравето на преподавателите, студентите и служителите на Университета, което за съжаление доведе до отменяне на редица събития, с които традиционно отбелязваме важни за академичната общност дни.

Затова няма да бъде възможно да проведем традиционното академично тържество, с което всяка година на 25 ноември в Аулата на Ректората отдаваме почит към нашия патрон. За да спазим традицията, ректорското ръководство ще поднесе венец на паметника на Свети Климент Охридски. Наред с моето слово, ще ни поздравят Университетският хор за старинна музика с диригент Красимира Цуцуманова и ректорът на Университета „Св. Климент Охридски“ в Битоля проф. д-р Сашо Коруновски, защото взехме решение двата университета да отпразнуват заедно празника на нашия общ патрон.

Обикновено на този ден правя равносметка на постигнатото през годината. Бих могъл и сега да кажа, че Софийският университет съхрани качеството на образованието и на научните изследвания въпреки кризата, че издействахме значителен ръст на средствата за висше образование, че постигнахме електронизация на много от административните дейности, че броят на чуждестранните студенти е нараснал на повече от 1450, че Алиансът „Трансформация за Европа (Т4Е)“ с участието на Софийския университет беше одобрен от Европейската комисия в рамките на инициативата „Европейски университети“, че за първи път в своята история Университетът премина границата от 1000 публикации в Web of Science за една година, че за 2020 г.

Софийският университет заема първо място в 23 професионални направления в Рейтинговата система на висшите училища в България и се изкачи със 150 места в световната класация на университетите QS World University Rankings.

Бих могъл да изтъкна още много постижения на Университета, но ми се струва, че в година на криза като тази подобава вместо да се хвалим с успехите, да преклоним глава и отново да си припомним самоотвержения живот и дело на нашия патрон.

Св. Климент Охридски е един от учениците на Св. Св. Кирил и Методий. Сведенията за неговата личност са оскъдни – според проф. Дуйчев за това допринася и „иноческата скромност“, с която той избягва да споменава каквото и да било за себе си в своите писания.

Основните източници за живота на Климент са две средновековни жития на гръцки. По-ранно е „Пространното житие“, написано от охридския архиепископ Теофилакт, живял през 11 век. „Краткото житие“ или т. нар. „Охридска легенда“ е от друг охридски архиепископ – Димитрий Хоматиан от началото на 13 век.

Смята се, че Климент е роден около 840 г. Според „Пространното житие“ той умира през 916 г.

Дали при създаването на глаголицата Климент е един от сътрудниците на Константин, споменати в неговото житие, ще остане в сферата на спекулациите, но сведението на Теофилакт, че след като изнамерили българската азбука, Кирил и Методий „се погрижили да предадат божествените знания на по-способните от учениците си“ – Горазд, Климент, Наум, Ангеларий и Сава, се смята за достоверно.

Предполага се, че Климент е участвал на млади години още в хазарската мисия на Кирил и Методий през 859-861 г. Безспорно Климент участва и в мисията на Кирил и Методий във Великоморавия като техен ученик. В някои по-късни славянски

жития се казва, че презвитер Климент е бил ръкоположен заедно с Наум в свещенически сан в Рим. След смъртта на Кирил в Рим през 869 г. Климент и другите ученици придружават Методий отново в Панония и Великоморавия.

След смъртта на Методий Климент, заедно с избрания от Методий за негов наследник Горазд продължава споровете с франкските духовници и новия моравски княз. През 885 г. папа Стефан V забранява богослужението на славянски език и Климент, Наум, Ангеларий и други ученици първо са хвърлени в затвора, после изпратени в изгнание и избягват през Дунава в Белград, който по това време е български.

Според Теофилакт княз Борис „жадувал за такива мъже“ и всеки ден беседвал с учениците на Методий. Той им възлага обучението на бъдещите свещеници в две просветни средища – Наум остава в Плиска, а Климент е изпратен в Кутмичевица, където създава Охридската книжовна школа. Той се грижел преди всичко да привлече към Христовата вяра непокръстените, но и обучавал всички на славянската писменост – „Никога не го видяхме празен, защото днене и нощя или обучаваше деца и то по различни начини, като на едни показваше образа на буквите, на други пък разясняваше смисъла на написаното, а на трети управляваше ръцете да пишат, или пък се отдаваше на молитва, занимаваше се с четене или пишеше книги. Понякога вършеше и двете неща едновременно: пишеше и разясняваше на децата нещо от науките“. Неговите ученици станали „отлични измежду всички по своя живот и своето учение“. За седем години той обучава на глаголица, и както пише Теофилакт „на българско наречие“, близо 3 500 ученици. Тяхното богословско обучение подпомага осъществяването на

амбицията на Борис да подмени гръцките духовници с местни свещеници.

През 893 г. е извикан от новия цар Симеон в Преслав, където по думите на Теофилакт е ръкоположен за „пръв епископ на български език“. Учените не са единодушни относно местонахождението на Климентовата епископия, но явно е била недалеч от Охрид. Три десетилетия той работил неуморно за утвърждаването на християнската вяра и същевременно бил „баща на сираците и помощник на вдовиците, като всячески се грижел за тях; вратата му била винаги отворена за всеки беден и странник не оставал да ношува вън“, едновременно се занимавал с облагородяване на дивите плодни дръвчета и с това „да насочи човешките души към по-голяма кротост и човещина“.

Наум заема неговото място в Охрид за 7 години до смъртта си през 910 г. След това Климент се връща в Охрид, където умира на 27 юли 916 г. Погребан е в притвора на манастирската църква „Св. Панталеймон“ в основания от самия него манастир. След османското нашествие и разрушаването ѝ мощите му са пренесени в охридската църква „Св. Богородица Перивлепта“, наречена след това „Св. Климент“.

Скоро след смъртта си Климент е канонизиран. Най-късно от началото на 11 век неговото Успение се чества на 27 юли. През 2002 г. манастирската църква „Св. Панталеймон“ е възстановена и мощите на светеца отново са пренесени там.

Освен организатор и учител Св. Климент Охридски е преди всичко плодовит книжовник. Няма съмнение, че е започнал книжовната си дейност още преди да пристигне в България, тъй като създаденото от него впоследствие го представя като опитен

писател. Той е един от най-значимите автори на старобългарски език, пише жития, поучителни и похвални слова, множество химнографски творби, превежда църковни текстове. В книжовната си дейност винаги имал за образец Св. Методий и се стремял да бъде достоен за него. По думите на проф. Дуйчев забележителна е и възхвалата на Св. Кирил, съставена от Св. Климент: „там той, като преплита благодарности за себе си и за своя народ, е изплел богато славословие на своя учител и наставник“.

Негова заслуга е адаптирането на византийския модел, но Климент Охридски се отличава със собствен специфичен стил, който впоследствие става обект на подражание. Възможно е една част от словата, които му приписваме, да са дело на многобройните му ученици, защото Св. Климент Охридски е създател на истинска богословска и литературна школа.

Ето как проф. Иван Снегаров характеризира творчеството на Св. Климент: „Неговите творения (поучения и похвални слова) са кратки, ясни и достъпни за простия народ. Те са бисери на българското слово. Вдъхновено и поетично написани, те звучат като химни, които въздигат душата към небесния свят. Със своето богато книжовно творчество Климент е поставил началото на Златния век в старобългарската книжовнина.“ По-късно Георги Попов открива и разширява представата ни за Климентовото поетично творчество.

В „Краткото житие“ на Св. Климент Охридски се казва, че той „измислил и други форми на буквите за по-голяма яснота от ония, които изнамерил мъдрият Кирил“, затова някои учени приемат, че Св. Климент е съзателят на кирилицата. „Краткото житие“ обаче съдържа и сериозни исторически грешки, а в Охрид глаголицата продължава да се използва дълго след това, докато кирилицата се

налага все повече в книжовната школа в Преслав, затова по-голямата част от изследователите отхвърлят тази теза.

Изображения на Св. Климент Охридски се срещат от началото на 14 век на икони и стенописи. По стълбите към тържествената Аула на Софийския университет преподавателите, студентите и гостите могат да видят прекрасния витраж с образа на Св. Климент, а от прозорците на Аулата да надзърнат към неговия паметник, издигнат през 1979 г. в градинката между Софийския университет, Националната художествена академия и Парламента. Скулпторът Любомир Далчев извайва от камък и метал величествена фигура в цял ръст с високо вдигнати в ръцете факли – символ на знанието и просветата, която излъчва решителността и непоколебимостта, с които Св. Климент Охридски цял живот е защитавал християнската вяра и славянската писменост.

Българската православна църква е възприела да празнува неговата памет на 25 ноември, а в деня на неговата смърт – 27 юли, тя чества паметта на всичките свети Седмочисленици.

Според проф. Иван Снегаров „Софийският университет е приел името на Св. Климент Охридски, защото вижда в него първия български учен преподавател или, на днешен език казано, професор, сиреч тачи го за родоначалник на българските служители на науката“.

Днес ние чествуваме нашия патронен празник заедно с Университета в Битоля, който също носи името на Св. Климент Охридски в знак на признание за тридесетгодишната всеотдайна дейност на светеца в Охридския край.

Софийският университет и Битолският университет са отдавнашни партньори, които освен академичната мисия, споделят и името на епископа, книжовника и учителя Св. Климент Охридски.

Двата университета ще организират и съвместна научна интердисциплинарна конференция на 3, 4 и 5 декември в София.

Празникът за двата университета е повод и отлична възможност за сближаване чрез образование, наука, създаване на положителен климат и по-голяма свързаност.

Великите хора с делото си преодоляват границите на времето и пространството и паметта за тях обединява народите.

Честит празник!